

Література

1. *Пересада А. А.* Інвестиційний процес в Україні. — К., 2000. — 298 с.
2. *Рудык Н. Б.* Структура капітала корпорації: теорія і практика. — М.: Дело, 2004. — 272 с.
3. *Travlos, N.*, 1987, Corporate Takeover Bids, Method of Payment, and Bidding Firms, Stock Returns // *Journal of Finance* 42, pp. 943—963.
4. *Брейли Р., Майерс С.* Принципи корпоративних фінансів / Пер. с англ. Н.Барышниковой. — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2007. — 1008 с.
5. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» / Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2006. — № 31.
6. www.preferredstockonline.com
7. *Mohanty Pitabas* A Practical Approach to Solving the Circularity Problem in Estimating the Cost of Capital // *Social Science Research Network*, <http://ssrn.com/abstract=413240>
8. *Гвардин С. В., Чекун И. Н.* Финансирование слияний и поглощений в России. — М.: Бином, 2006. — 195 с.
9. *Maquieira C., W. Megginson, and L. Nail* Wealth Creation Versus Wealth Redistributions in Pure Stock-For-Stock Mergers // *Journal of Financial Economics* 48, 1998, pp. 3—33.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2007 р.

УДК 338.46.336.7

І. Б. Івасів, канд. екон. наук, доц.,
докторант кафедри банківської справи,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СУЧАСНИЙ БАНК — КРИЗА ІДЕНТИЧНОСТІ

В роботі зроблено спробу визначити феномен банку в контексті сучасного фінансового ландшафту, для чого використовується поняття «сучасний банк». Розглянуто провідні тенденції розвитку фінансових ринків та фінансової архітектури, що спричинили до розмивання кордонів банківського сектора.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банк, глобалізація, дерегулювання, конкурентні сили, фінансовий ринок, фінансова архітектура.

Глибинні зміни світової фінансової архітектури, фінансових ринків та його інструментарію призвели до того, що банки — раніше безумовно провідні інститути фінансового посередництва — стикнулися з проблемою визначення власної ідентичності. Мова йде про те, що в процесі ідентифікації банку потрібно дати відповідь на питання «що таке банк?», що виявляється далеко не простим завданням. Так, ще в 1972 р. Н. Мерфі заявив, що «важко створити інтегровану теорію банківської фірми» [1, с. 101]. На проблему відсутності єдиного підходу до трактування сутності банків звертають увагу як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, зокрема О. Дзюблюк [2], та В. Корнеєв [3]. І дійсно, порівняння банків навіть однакових розмірів часто-густо може виявити значні відмінності між окремими інститутами.

У даній роботі ми спробуємо запропонувати власний погляд на банк, у контексті модерних фінансових ринків та наявної фінансової архітектури, а також спробувати виявити особливості сучасного банку.

О. Кириченко, І. Гіленко, С. Роголь, ототожнюючи поняття «банк» та «комерційний банк», вважають, що «Комерційний банк — це багатофункціональний фінансовий інститут, що здійснює широкий спектр послуг кредитного, страхового і платіжного характеру, а також виконує різноманітні фінансові функції...» [4, с. 28]. Основною відмінністю комерційних банків ці дослідники вважають «відсутність

права емісії банкнот» [4, с. 28]. Однак, така дефініція фактично визначає універсальну банківську установу, впираючись у факт, що в багатьох країнах поняття «комерційний банк» використовувалось у контексті сегментовано банківської системи, як наприклад у США, а історично традиційною функцією комерційних банків було короткострокове кредитування [5, с. 613]. Зокрема, Д. Форсайт та Д. Вердье в своїй книзі використовують термін «комерційний банкінг», в якості антоніму «універсального банкінгу» [6]. Л. Примостка, ототожнюючи банк з комерційним банком, зазначає, що «Комерційний банк — це фінансовий інститут, який пропонує широкий спектр послуг із кредитування, заощадження коштів і проведення платежів» [7, с. 6]. Дж. Сінки вбачає основні функції банку в обслуговуванні трансакцій і зберіганні коштів та цінностей [8, с. 101]. Видимою ознакою банку він вважає наявність урядової гарантії, тобто страхування депозитів [7, с. 25]. С. Грос вважає, що банк — «це фінансова установа, яка забезпечує банківські та інші фінансові послуги» [9, с. 18].

В Україні сутність банку визначається Законом України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. У ньому, на відміну від попередньої редакції закону, де була відсутня чіткість у визначенні [10], недвозначно зазначено, що банком вважається юридична особа, яка здійснює банківську діяльність, тобто може у сукупності виконувати три базові функції, чи, як сказано у законі, банківські операції, а саме: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [11].

Як бачимо, конституюючою особливістю банку, згідно вітчизняного законодавства, є той факт, що лише банки можуть створювати гроші та управляти платіжними засобами. Виконання у сукупності трьох базових функцій є кордоном, яким український регулятор відділяє банківську галузь від інших сфер фінансового посередництва.

Європейська комісія розрізняє три ринки банківської діяльності: послуги фізичним особам, послуги підприємствам, операції на фінансових ринках. У деяких документах до перелічених ринків виконавчий орган ЄС додає послуги інвестиційного банкінгу.

Разом з тим, сучасний банк може задіяти значно більше напрямів діяльності, частина з яких знаходиться за межами традиційного банківського бізнесу. Згрупувавши їх, ми виділимо принаймні дев'ять напрямів діяльності сучасних банків:

- 1) обслуговування юридичних осіб;
- 2) обслуговування фізичних осіб;
- 3) розрахунково-касове обслуговування;
- 4) операції на фінансових ринках, зокрема торгівля цінними паперами;
- 5) інвестиційний бізнес;
- 6) управління активами клієнтів;
- 7) страхування;
- 8) управління власним балансом;
- 9) ризик-менеджмент.

Проблема визначення сучасного банку полягає в тому, що банки можуть комбінувати перелічені напрями діяльності у різних поєднаннях та пропорціях, виступаючи то як виробник продуктів, то як звичайний посередник, або ж торговець. Однак таке визначення конче потрібне щоб:

- а) краще зрозуміти специфіку управління банківською фірмою, зокрема, особливості створення нею вартості;
- б) розрізняти банки один від одного, зважаючи на їх неоднорідність;
- в) відрізняти банки від інших фінансових установ, що діють на спільних ринках чи здійснюють подібні види діяльності.

Для цього виділимо критерії, за якими оцінюватимемо банк. Серед них:

1. Ризики.
2. Економія на масштабі.

3. Бар'єри доступу на ринок.
4. Використання власного капіталу.
5. Наближеність до клієнтів.
6. Регулярність доходів.
7. Рівень глобалізованості.

Таблиця 1

РОЛЬ РІЗНИХ КРИТЕРІЇВ ДЛЯ РІЗНИХ НАПРЯМІВ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

	Ризики	Економія на масштабі	Бар'єри доступу на ринок	Використання власного капіталу	Наближеність до клієнтів	Регулярність доходів	Рівень глобалізованості
Обслуговування юридичних осіб	4	3	3	3	3	3	3
Обслуговування фізичних осіб	2	3	4	2	5	4	1
Операції на фінансових ринках	5	4	2	2	-	2	4
Діяльність на фондовому ринку	3	2	2	2	2	2	4
Управління активами клієнтів	2	5	2	2	3	4	4
Страховання	2	3	4	2	4	3	2
Управління власним балансом, ризик-менеджмент	1	5	4	1	1	4	3

Оцінивши роль перелічених критеріїв, використовуючи бальну оцінку від 1, що буде найнижчою оцінкою, до 5, яка означатиме найвищий бал, представимо наші результати у вигляді табл. 1. Результати дають можливість порівняння банків між собою щодо ступеня диференціації їх діяльності. Ще один висновок: відмінності банків від інших фінансових інститутів визначаються набором найбільш пріоритетних напрямів діяльності, тобто тих напрямів, котрі в запропонованій таблиці оцінені найвищими балами. На жаль, точних кількісних даних, наприклад, щодо економії на масштабі чи наближення до клієнтів, на сьогодні не існує, що не дає змоги на базі перелічених критеріїв вивести синтетичний показник для конкретного банку. Однак табл. 1 ілюструє неоднорідність банків у контексті напрямів їх діяльності. Враховуючи ж те, що перелічені види діяльності в кожному конкретному банку можуть бути присутніми у різних пропорціях і поєднаннях, можна зробити висновок про унікальність кожної банківської установи, її несхожість з іншими компаніями на ринку банківських послуг.

На наш погляд, сучасний банк є інститутом, котрий поєднує різноманітні види фінансової діяльності і основною функцією якого стає прийняття ризиків та інформаційне посередництво. При цьому банківський бізнес може провадитись у рамках стратегії диверсифікації або стратегії фокусування.

Коли мова йде про вартість банку, неможливо абстрагуватись від особливостей банківського бізнесу в порівнянні з іншими сферами підприємницької діяльності. Наявність у банків специфічних властивостей традиційно забезпечувала їхню конкурентоспроможність. Озираючись на історію функціонування банків, особливо в період з кінця 19 ст. до кінця 20 ст., можна зробити висновок, що специфіка банківського бізнесу впливала з особливої ролі, що її виконували банки в економіці. Забезпечуючи здійснення міжгосподарських розрахунків та виступаючи фінансовими посередниками, банки акумулювали грошові кошти суспільства, а отже несли відповідальність перед суспільством за їх збереження. При цьому ефективність використання банками тимчасово вільних коштів суспільства виступає важливим фак-

тором економічного розвитку. Так, ще у 19 ст. було доведено, що кризи в роботі банківського сектора призводять до шоків, які відбиваються на економіці сильніше, ніж нестабільність в інших сферах підприємницької діяльності.

Таким чином, можна виділити три аспекти, які традиційно визначали особливий характер банків:

- забезпечення здійснення розрахунків;
- джерело ліквідності для економічних агентів;
- привідний засіб для грошово-кредитної політики.

Ситуація докорінно змінилась у кінці минулого століття, коли, як ми зазначали вище, банки стикнулись з кризою ідентичності. Справа в тому, що традиційне бачення банку як інституту фінансового посередництва більше не відповідає реальності. Це викликає необхідність запровадити в даній роботі поняття «сучасний банк», як альтернативу традиційному розумінню банку.

Хорошою ілюстрацією водорозділу між «традиційним» та «сучасним» банками, є нашуміла заява Білла Гейтса, який ще у 1994 р. назвав банки «справжніми динозаврами» [12, с. 113]. Хоч Гейтс пізніше і дезавував дану сентенцію, подібні точки зору висловлюються багатьма іншими фахівцями. Так, Е. Гарденер, Р. Шоу з групою інших дослідників з пафосом заявили, що «банк помер, хай живе банк» [13, с. 1]. В економічній літературі зустрічаються й радикальніші висловлювання. Прикладом є точка зору Ж. Беллона та О. Пастре, котрі заявляють, що «банків більше не існує» [14], чи М. Маєра, який проголосив, що «банк помер — хай живе інститут фінансових послуг» [1, с. 1].

Ми виходимо з того, що функціонуючи в оболонці фінансового ринку, банк перебуває від середовища, яке його оточує і змінюється разом зі змінами фінансового ландшафту. Щоб зрозуміти нове обличчя банку, іншими словами — зрозуміти природу сучасного банку, потрібно звернутись до цих змін. Провідними, на наш погляд, тенденціями, за якими розвивались фінансові ринки в останні десятиріччя, стали:

- процеси розвитку технологій;
- глобалізація;
- дерегулювання.

Ці процеси виступили рушійними силами, що викликали зміни фінансового ландшафту і, відповідно, інституту банку. Розглянемо їх детальніше.

Ще Й. Шумпетер визнавав, що технологічні зміни можуть революціонізувати економічні структури [15]. В добу революції сучасних технологій комп'ютеризація банківської діяльності, впровадження систем телекомунікації докорінно змінюють банківську справу взагалі і банківський менеджмент зокрема. Це не дивно, зважаючи на те, що банківський бізнес є інформаційно-інтенсивною галуззю. Сучасні технології дали змогу банкам запровадити новачки в продуктах, каналах дистрибуції, організаційних структурах, внутрішніх процесах, відносинах з клієнтами тощо. На зміну традиційному уявленню про банк як інститут, що придбаває фінансові активи для того, щоб продати їх з маржею, прийшла ідея банку як інформаційного процесора, що виражається у твердженні колишнього чільника Citicorp В. Пістона, що «справа банків — це продукування інформації» [16, с. 272].

Найпомітніші технологічні зміни відбулися в наступних сферах:

- автоматизація / комп'ютеризація стандартних операцій; наприклад, запровадження автоматизованих систем оплати, стандартизація кредитного аналізу при обробці кредитних заявок тощо;
- децентралізація підтримки бек-офісу. Так, сучасні системи зв'язку надають можливість бек-офісу і кол-центру територіально дистанціюватись від користувачів, знаходячись навіть в іншій країні;
- обслуговування клієнтів, наприклад, інтеграція різних видів рахунків, запровадження системи електронних платежів, перехід до концепції «універмагу фінансових послуг», стратегії перехресних продаж (крос-сейлінгу).

Таким чином, сучасний банківський бізнес на операційному рівні може функціонувати завдяки інформаційним технологіям. Це пояснює той факт, що багато банків вкладають у розвиток своїх інформаційних систем 15—25 % сукупних операційних витрат на рік [17, с. 83].

Технічні інновації сприяли поширенню феномену дистанційного банкінгу, який кардинально змінює взаємовідносини банків з їхніми клієнтами. Дистанційний банкінг, використовуючи сучасні комунікаційні технології, дає змогу надавати базові банківські операції. При цьому фізичний контакт між персоналом банку та клієнтом відсутній. На відміну від традиційного банківського обслуговування, де процесом взаємодії з клієнтами управляють банки, дистанційне обслуговування робить пріоритетною фігурою клієнта.

Інтернет забезпечує високу ступінь прозорості оцінки різних банківських продуктів. Також, клієнт позбавляється необхідності спілкуватись з кількома працівниками банку і може працювати з одним терміналом. Банки, по-перше, мають змогу знизити свої витрати на обслуговування клієнтів за рахунок економії на інфраструктурі та персоналі. По-друге, дистанційна форма обслуговування зручна для просування банківських продуктів. Вона дозволяє збільшити частоту контактів з клієнтом (у середньому до 2—3 разів на місяць), точніше розрахувати доходність операції з кожним клієнтом у розрізі окремих продуктів, передбачати і мобільніше реагувати на потреби клієнтів, зробити більш гнучким процес ціноутворення [18, с. 12].

Згідно оцінок фахівців компанії Weels Fargo, онлайн-клієнти більш вигідні для банку, ніж звичайні: дохід банків від їх обслуговування в середньому на 50 % вищий, ніж дохід на звичайну операцію, їх залишки на банківських рахунках у середньому на 20 % перевищують сальдо звичайних клієнтів, вони використовують на 50 % більше банківських продуктів. А витрати на обслуговування онлайн-клієнтів на 14 % нижчі, ніж для звичайних споживачів банківських послуг [19, с. 28].

Таблиця 2

**СТРУКТУРА КАНАЛІВ РОЗДРІБНОГО БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
В США (У ВІДСОТКАХ) [20, с. 30]**

Канали збуту	1998 р.	2003 р.
Банківські відділення	36	28
Банкомати	34	32
Телефонні центри	18	24
Операційні центри	8	3
Комп'ютерні мережі (РС-банкінг)	4	13

Табл. 2 ілюструє швидке зростання в тих сферах банківського обслуговування, котрі пов'язані із сучасними технологіями, а саме в сферах телефонного банкінгу та РС-банкінгу. За оцінками фахівців, темпи приросту інтернет-обслуговування клієнтів у найближчі роки складуть 31,6 % на рік, телефонного банкінгу — 11,8 % на рік, тоді як операції через банкомати зростатимуть лише на 4 %, відділення — на 0,7 %, а обсяги послуг через операційні центри взагалі скорочуватимуться в середньому на 13,5 % на рік [20, с. 31—32].

Відштовхуючись від моделі конкурентних переваг М. Портера можна стверджувати, що використання технічних інновацій, особливо інтернет-технологій, підвищує конкурентоспроможність банку. Сутність використання інтернету в банківському обслуговуванні описується концепцією «масової кастомізації» (mass customization), що означає орієнтацію на звички і потреби споживача. Вихідним пунктом цієї концепції є теза, що фірми у сфері фінансового посередництва можуть отримувати

вати додаткові конкурентні переваги, застосовуючи широку диференціацію своєї стратегії, в тому числі використовуючи технічні інновації. Використання дистанційного обслуговування дозволяє запропонувати продукт, який враховує усі вимоги споживача і зайняти певний сегмент ринку.

Разом з тим, розвиток технологій кидає виклик традиційному банківському бізнесу. Впровадження технологічних інновацій підриває низку підвалин концепції конкурентних сил М. Портера. При визначенні прибутковості галузі Портер виділив п'ять сил, котрі на неї впливають (конкурентні сили Портера): (1) вихід на ринок нових конкурентів, (2) загроза з боку товарів-замінників, (3) ринкова влада покупців, (4) ринкова влада продавців, (5) суперництво між наявними на ринку конкурентами [21, с. 29]. Від того, наскільки значні ці сили, залежить інвестиційна привабливість галузі. Технологічні інновації підривають усі ці п'ять сил, відповідно підриваючи і прибутковість банківської галузі. Портер, однак, вважає, що завдяки інформаційним технологіям будуть створені нові взаємозв'язки у ланцюжку створення вартості, що забезпечить новий рівень конкурентних переваг [21, с. 249—252].

Важко однозначно стверджувати, що революційні зміни у технологіях викликали глобалізаційні процеси, однак вплив технологій на формування фінансової архітектури у світовому масштабі очевидний.

Поняття глобалізації, запровадження якого в 1983 р. приписують Т. Леввіту, в наш час має досить широке трактування, перетворившись на популярне кліше, адже, як справедливо зазначають Д. Гелд та Е. Мак-Грю, «серед науковців жоден погляд на глобалізацію не став загально визнаним» [22, с. 2]. У даній роботі під **глобалізацією ми вважаємо** взаємопроникність та злиття національних фінансових ринків у загальний глобальний ринок, що призвело до появи нового світового фінансового ландшафту. При цьому ми погоджуємося з твердженням Н. Савчук, що «Глобалізація світового фінансового простору — це одна із складових глобалізації економіки» [23, с. 347], адже, занурившись в історію, можна вишукати не один прообраз глобалізації окремих елементів економічної системи. Ми вважаємо, що характерною рисою сучасних глобалізаційних процесів є формування цілісного фінансово-інформаційного простору, котрий охоплює не лише комерційну діяльність, а всю діяльність людини. Основною у доктрині глобалізму є концепція глобальних змін, котрі передбачають суттєву трансформацію організації принципів соціального життя і світового порядку [22, с. 7].

Значна роль глобалізації в тому, що вона дає можливість ринковим агентам вибирати місце здійснення угод. Вільніший потік товарів, послуг, капіталу, праці за межі національної юрисдикції підвищив конкуренцію на національних ринках. Особливо це стосується бізнесу, що базується на інформації (information-based business), до якого відноситься банківська справа. Технологічний переворот 1980—1990 рр. XX ст. створив глобальну систему зв'язків, яка дедалі більше полегшує обіг фінансових інструментів. З'єднані у глобальну мережу інформаційні системи і електронні канали доставки полегшують координацію і управління банківським бізнесом у світовому масштабі. Конкуренція посилюється, оскільки її контекст стає все більш і більш глобальним.

Глобалізація фінансових ринків пропонує величезні можливості ефективним і інноваційним учасникам і водночас загрожує неефективним інститутам та тим, хто протриває змінам.

Таким чином, наслідками і водночас суттю глобалізаційних процесів у банківському бізнесі, на наш погляд, стали:

- 1) посилення міжбанківської конкуренції;
- 2) дистанціювання один від одного таких важливих параметрів як валюта, юрисдикція, управління банком;
- 3) створення умов для управління банківським бізнесом у глобальному масштабі.

У багатьох індустріально розвинутих країнах світу мали місце процеси ослаблення або відміни безпосереднього державного втручання у діяльність банків. Зокрема, в банківському бізнесі дерегулювання торкнулось таких сфер:

- процентних ставок;
- продуктових обмежень;
- організаційних обмежень;
- географічних обмежень;
- податкових обмежень.

В США, де дерегулювання просунулось дуже серйозно, в пресі, фінансових виданнях і наукових публікаціях зустрічається думка, що банківський бізнес знаходиться у стані занепаду і що банки незабаром втратять свою традиційну роль провідного фінансового посередника в США і можливо в решті частини світу. Найбільш вражаючою тенденцією є зниження частки комерційних банків у загальних активах фінансових установ у Сполучених Штатах від понад 70 % у 1860 р. до близько 38 % у 1960 р., що завершилось крутим падінням від 35 % у 1980 р. до 25 % в 1993 р. З того часу, частка банків в активах фінансових посередників стабільно знаходилась на рівні трохи вищому за 20 % [24, с. 69].

Ця тенденція супроводжувалась змінами в природі банківської діяльності. Напевно, головною зміною стало зниження ролі банків як кредитора нефінансових компаній. Розвиток інформаційних технологій зробив можливим останнім доступ до фінансування з ринку цінних паперів на противагу традиційному банківському кредитуванню. Так, співвідношення вартості комерційних паперів до банківських кредитів у сфері корпоративного банкінгу, яке у 1960 р. складало 10 % зросло майже до 30 % у 1975 р. і понад 100 % — на початку 1990-х рр. XX ст. [24, с. 70].

Банки, проте, зберегли домінуючу роль у сфері роздрібного кредитування і мало ймовірно, що у близькому майбутньому невеликі фірми зможуть обійти банки і матимуть доступ до ресурсів з фондового ринку. Крім того, банки пропонують широкий ряд фінансових продуктів, кількість яких зростає, що здатні задовольнити потреби споживачів. Все це робить, на наш погляд, безпідставними, прогнози «зникнення банків». Ці прогнози ґрунтуються на переоцінці швидкості еволюції роздрібного банківського бізнесу і недооцінці еволюції корпоративного банкінгу.

З точки зору науковця, перспектива «зникнення банків» об'єктивно може бути досліджена лише з точки зору асиметричності інформації. Інформаційна асиметрія породжує відсутність довіри між учасниками угоди. Коли обидві сторони контракту не можуть незалежно спостерігати ту ж сукупність результатів з ідентичною вартістю, в одній із сторін існує можливість приховати, змусити іншу сторону ухвалити рішення, що не сприяють її інтересам. За крайніх обставин виникає так званий ринок «лимонів», як його описав Дж. Акерлоф у своїй знаменитій роботі [25]. Завдання фінансових посередників — підняти рівень довіри між сторонами за допомогою проектування контрактів, що пом'якшать основні спонукальні проблеми.

Якщо посередництво ґрунтується на інформаційній асиметрії, то, за логікою, створення більшої симетрії в інформації між позичальниками і кредиторами повинно усунути необхідність у посередництві. І дійсно, «інформаційний переворот» призвів до активізації процесів дезінтермедіації. Цифрові технології значно скоротили витрати на накопичення, обробки і розповсюдження інформації, розвиток Інтернету підвищив прозорість, покращуючи здатність всіх ринкових учасників визначити доступний діапазон цін для фінансових інструментів і фінансових послуг.

Банківська справа створює вартість у випадку наявності на ринку інформаційної асиметрії. Існує точка зору, що банківський бізнес виник у якості заміни неіснуючого в той далекий період фінансового ринку [24, с. 44—45]. Фінансовий ринок був відсутнім саме через асиметричність інформації між потенційними боржниками та кредиторами, призводячи до відсутності довіри між сторонами угоди. З іншого боку, без довіри сторони угоди були не готові до укладення угоди. Банки вирішили

цю дилему, розмістивши свій баланс між останніми боржниками і кредиторами. Укладаючи окремі угоди між собою та кредиторами, а також між собою та безпосередньо з боржниками, банки усунули потребу двох сторін довіряти один одному. При цьому йдеться не лише про кредитні послуги банків, але й платіжні послуги, оскільки при здійсненні платежів між контрагентами також виникають відповідні вимоги та зобов'язання.

Завдяки технологічному прориву, а також відповідним регуляторним заходам інформація стає симетричнішою, тож залишається все менше підстав говорити про відсутність фінансового ринку як причини існування «балансового» банківського бізнесу. Оплата ж послуг посередника робить дорожчим інвестиційний процес, тоді як фінансування за допомогою механізмів розвинутого ринку буде дешевшим. Таким чином, розвиток фінансового ринку звужує сфери традиційної банківської справи до меж роздрібного бізнесу, а це, в свою чергу, вимагає від банків зміщення акцентів діяльності у сферу фінансового ринку.

Насправді, такий перехід містить багато нових проблем, так як потребує змін у культурі банківського бізнесу. Традиційний банківський бізнес був в основному «балансовим» і банкірам була абсолютно чужа культура торговця. В результаті взаємопроникнення банківських та інвестиційних інституцій ця проблема поступово нівелюється, хоч час від часу загострює існуючі протиріччя.

З іншого боку, технічні інновації, глобалізація та дерегулювання ставлять під сумнів унікальність банківської справи, тобто заперечують сформульовані нами специфічні риси банківського бізнесу. Я. Харпер та Т. Чан заявили, що «зі смертю банківської справи, банки назавжди втратили свою унікальність» [24, с. 47]. Небанківські фінансові посередники і навіть нефінансові компанії все більше і більше займають ринки, які традиційно вважались банківськими. Насамперед, це стосується тих функцій, котрі найменше пов'язані з «балансовим» банківським бізнесом. Яскравим прикладом є платіжні послуги, сфера, де банки швидко втратили свою конкурентну перевагу. Просування технологій та послаблення регулювання зробили можливим, що «небанки» стали пропонувати сервіс платежів, регулюючи відповідні вимоги через банки чи центральний банк, або ж використовуючи приватні розрахункові палати. Інтернет забезпечує зацікавленим компаніям можливість повністю обійтись без банків і створити власну систему платежів, на кшталт PayPal, або аналогічні системи для цінних паперів та монетарних металів.

Також банки більше не є домінуючим постачальником ліквідності для інших фінансових інститутів і відіграють усе меншу роль у процесі трансляції грошово-кредитної політики.

Разом з тим, не можна ігнорувати того, що роль банків навіть у традиційних сферах їх діяльності продовжує залишатись високою. Зокрема, з появою нових фінансових інструментів, продуктів та технологій банки навіть збільшили своє значення в забезпеченні ліквідності опосередкованими шляхами, наприклад, через сек'юритизацію активів. Також, банки продовжують зберігати важливе місце в інфраструктурі оптових платежів.

Так само сумнівною видається нам теза щодо смерті банківського бізнесу, якщо оперувати логікою науковця, а не красивими провокативними заявами, розрахованими на обивателя. Технічні інновації просто не в змозі зруйнувати банківський бізнес, основою якого століттями була довіра клієнтів і вимоги останніх до конфіденційності. Що стосується дерегулювання, то практично в усіх країнах, що здійснили дерегулювання фінансових ринків, зовнішня лібералізація не співпадала із внутрішньою [25, с. 129], при тому, що система державного регулювання продовжувала, продовжує і в близькому майбутньому буде продовжувати виступати одним із провідних чинників на діяльність банків. На нашу думку, швидше мова може йти про те, що нові виклики, породжені змінами на фінансовому ринку, призвели до розширення рамок традиційного банківського бізнесу, проявом чого є так звана універсалізація банків.

Однак реальність розвитку фінансових ринків засвідчує певний парадокс. Він полягає у тому, що, з одного боку, банківські регулятори розширюють повноваження банків, легалізуючи ті зміни, що були спричинені основними тенденціями розвитку фінансових ринків, а з іншого боку, змушені захищати привілеї банків, як представників специфічного бізнесу. Тому на питання, «чи продовжують банки залишатись особливими?»¹, ми схилиємось до позитивної відповіді. Особливо це стосується України, де процеси дерегулювання банківського бізнесу не набули активності, однак це тема окремого наукового дослідження.

Література

1. *Синки Дж., мл.* Управление финансами в коммерческих банках: Пер. с англ. 4-го переработанного изд. / Под ред. Р.Я.Левиты, Б.С.Пинскера. — М.: Catallaxy, 1994. — 820 с.
2. *Дзюблюк О. В.* Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. — К.: Поліграфкнига, 2000. — 512 с.
3. *Корнєєв В. В.* Фінансові посередники як інститути розвитку: Монографія. — К.: Основа, 2007. — 192 с.
4. Банківський менеджмент: Навч. посіб. / О. А. Кириченко, І. В. Гіленко, С. Л. Роголь та ін.; За ред. О. А. Кириченка. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання — Прес, 2002. — 438 с.
5. *Роуз Путер С.* Банковский менеджмент: Пер. с англ. со 2-го изд. — М.: Дело Лтд, 1995. — 768 с.
6. The Origins of National Financial Systems. Alexander Gerschenkron reconsidered. / Edited by Douglas J. Forsyth and Daniel Verdier. — London and New York: Routledge. 2003. 238 p.
7. *Примостка Л. О.* Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
8. *Синки Дж., мл.* Управление финансами в коммерческих банках: Пер. с англ. 4-го переработанного изд. / под ред. Р.Я.Левиты, Б.С.Пинскера. — М.: Catallaxy, 1994. — 820 с.
9. Gross Stephanie. Banks and shareholder value : an overview of bank valuation and empirical evidence on shareholder value for banks. — Wiesbaden : Deutscher Universita□ts-Verlag, 2006.
10. *Івасів І. Б.* Яка банківська система потрібна Україні? // Вісник НБУ. — № 4. — 1997. — С. 50 — 52.
11. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р.
12. *Синки Дж.* Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. — 1018 с.
13. Bank strategies and challenges in the new Europe / Edward P. M. Gardener and Peter C. — Amsterdam: Palgrave, 2001.
14. *Беллон Ж-Б., Пастре О.* Банков больше не существует: размышления о банковской деятельности // Банки: мировой опыт. — № 6. — 2004. — С. 13—16.
15. *Шумпетер Й. А.* Капитализм, Социализм и Демократия: Пер. с англ. / Предисл. и общ. ред. В.С. Автономова. — М.: Экономика, 1995. — 540 с.
16. *Мишкін Ф.* Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. — К.: Основи, 1998, с. 272.
17. *Дёриг Х. У.* Универсальный банк — банк будущего. Финансовая стратегия на рубеже века: Пер. с нем. — М.: Междунар. отношения, 1999. — 384 с.
18. *Плион Д.* Модель банка будущего // Банковское дело: зарубежный опыт. 2003. № 3. С. 29—46.
19. Kung Young, Timewell S. How The Internet redefines banking — Banker. 1999. — #820. — p. 27—30.
20. Marlin S. Intelligent telecenters // Bank systems & Technology. — San Francisco. — 2003. V.36. #6. P. 28—34.
21. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Е. Портер; Пер. с англ.. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. — 715 с.
22. *Гелд Девід, Мак-Грю Ентоні.* Глобалізація / антиглобалізація. / Пер. з англ. І. Андрущенко. — К.: К.І.С., 2004. — X. — 180 с. — С. 1—2.
23. *Савчук Н.* Глобалізаційні процеси на світовому фінансовому ринку // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Мо-

¹ Саме це питання винесене у заголовок статті члена Ради Директорів ФРС США М. Ольсона [27].

нографія: У 2 т. — Т. 1 / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — 816 с.

24. *The Future of Banking* / edited by Benton E. Gup. — Quorum Books, London, 2003. — 366 p.

25. *Акерлоф Дж.* Рынок «лимонов»: неопределенность качества и рыночный механизм. — Thesis. — 1994. — Вып. 5. — С. 91—104.

26. *Dufey G.* The blurring borders of banking / *The world's new financial landscape: Challenges for economic policy* / Siebert H. (ed.). — 2001. — P. 117—137.

27. *Olson M. W.* Are Banks Still Special? — *BIS Review*, #20, 2006. 4 p.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2007 р.

УДК 336.71

Ю. В. Нагорна, здобувач,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОЦІНКА СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ СИСТЕМИ ПРИВАТ-БАНКІНГУ

В статті розглянуто основні тенденції розвитку системи приват-банкінгу в країнах Європи, США, Росії, Україні. Система розглядається як засіб задоволення потреб клієнтів у розширенні можливостей банківського і позабанківського обслуговування та як засіб отримання банками додаткового прибутку. Розглянуто історичні аспекти виникнення системи приват-банкінгу, її наповнювання, проаналізовано темпи та методи впровадження послуги в закордонних і вітчизняних банках, розглянуті потенційні користувачі послуги.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: перспективи розвитку системи приват-банкінгу, банківське обслуговування, потреби вір-клієнтів, нестандартні послуги, служба консьерж-сервісу, проблеми подальшого впровадження.

Соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, обумовлюють необхідність послідовного реформування вітчизняної банківської системи, якісної її трансформації у більш гнучку та відкриту систему, котра своєчасно та адекватно реагувала б на потреби суспільства. Кризові явища у банківській сфері в середині та наприкінці 90-х років показали, що багато середніх та крупних банків орієнтувались та нерідко продовжують прагнути прибутків, отриманих сьогодні, і не керуються пріоритетами довгострокового розвитку.

Особливе значення з точки зору забезпечення довгострокових високих фінансових результатів та стійкої і тривалої конкурентної позиції має ефективна маркетингова діяльність банківських закладів. У загальному вигляді така діяльність являє собою процес узгодження можливостей банку та потреб клієнтів, результатом якого є надання клієнтам послуг, що задовольняють їх потреби, та отримання банком прибутку, необхідного для його існування та кращого задоволення потреб клієнтів у майбутньому. В умовах ринкової економіки першочергового значення набуває перелік послуг, що надається банком, та якість банківського обслуговування. На сьогоднішній день на ринку банківських послуг склалась ситуація, що потребує принципово нових підходів до маркетингової діяльності, прийняттю управлінських рішень, організації роботи з клієнтами.

Конкуренція, що значно посилюється на ринку банківських послуг, змушує банки активно проводити роботу по залученню впливових та заможних клієнтів, котрі по багатьох показниках визначають прибутки та імідж банку. З появою потреби створення нового напрямку надання банками послуг, з'явилося і нове для нашої